

16 december 1915

Hulpgeld aan Belgische vluchtelingen.

Het Belgisch Staatstblad bevat het volgende besluit van de Belgische ministers van binnenlandse zaken en financiën in verband met “de noodzakelijkheid om het verlenen van hulpgeld aan de (Belgische) vluchtelingen in het niet door de vijand bezette gedeelte van West-Vlaanderen te regelen en een te maken.

Art. 1. Ieder zich in nood bevindende vluchteling ontvangt een uitkering ten laste van de gemeente van de woonplaats tot hulpverlening of van de staat indien de vluchteling geen woonplaats voor hulpverlening in België heeft.

Art. 2. Worden alleen aangezien als vluchtelingen, zij die door de noodzakelijkheden van de oorlog gedwongen geweest zijn hun woonstede te verlaten.

Art. 3. Worden niet geacht als zich in nood bevindend en hebben dienvolgens geen recht op de uitkering:

1°. De weerbare mannen van meer dan 18 jaar en van minder dan 55 jaar ten volle;

2°. De handelaars, nijverheidsmannen, drankslijters en leurders die thans hun beroep uitoefenen.

De handel, de nijverheid, de slijterij of het leuren gehouden of uitgeoefend door een der leden van de familie, wordt aangezien als zijnde gedaan door het hoofd der familie zelf, zelfs wanneer de familie niet onder hetzelfde dak zou wonen;

3°. Zij wiens werkelijke inkomsten per week een som bedragen ten minste gelijk aan het bedrag der uitkeringen, welke hen voor hetzelfde tijdperk zouden kunnen toegekend worden krachtens navermelde beschikkingen.

Voor de toepassing van deze regel dienen in aanmerking genomen te worden voor hun werkelijk bedrag, de vaste inkomens (wedden, pensioenen, renten enz.) alsmede de uitkeringen of hulp gelden welke de vluchteling zou kunnen genieten (militievergoeding, hulp geld van 65 frank, enz.); de daglonen worden slechts in aanmerking genomen tot beloop van 50 procent.

Wordt de uitkering aangevraagd door een familiehoofd, dan wordt de som gemaakt van de inkomsten en lonen van de vader, van de moeder en van al de ongehuwde kinderen.

Indien de werkelijke middelen van de vluchteling of van zijn familie, berekend op de voet van de in de tweede alinea hierboven bepaalde regels, minder bedragen dan de gezamenlijke uitkering waaraan hij en de niet uitgesloten leden van zijn familie krachtens de paragrafen 1 en 4 van dit artikel of krachtens artikel 4 van tegenwoordig besluit¹, dan wordt aan de vluchteling of aan zijn familie een wekelijkse uitkering toegekend gelijk aan het verschil tussen deze twee sommen;

4°. De in betrekking zijnde dienstknechten en diensmeiden.

Art. 4. De uitkering wordt geweigerd:

¹ In de tekst in het Staatsblad is hier een woord weggefallen (Redactie).

1°. Aan de vluchtelingen die geen toelating hebben om te verblijven in de gemeente waar zij de uitkering vragen;

2°. Aan de personen die openbaar bekend staan als hebbende een slecht gedrag.

Art. 5. Om het voordeel van de uitkering aan de vluchtelingen te genieten moet men een mondelinge of schriftelijke vraag richten tot de commissie der uitkeringen van de gemeente van zijn verblijfplaats.

De vraag moet nauwkeurig en volledig opgeven naam, voornamen, ouderdom, beroep, woonplaats en huidig adres van al de leden van de familie, het nummer van hun toelating tot verblijf, alsmede de inkomsten, wedden of daglonen van elk van hen; er dient, desgevallend, melding gemaakt van de naam van de baas voor wie zij werken.

Art. 6. Er wordt in elke gemeente een commissie ingesteld bestaande uit drie leden welke aangeduid zijn, de eerste door een arrondissementscommissaris, de tweede door het college van schepenen, de derde door het officieel vluchtelingencomité.

In de gemeenten waar de huidige omstandigheden het vormen of het werken van zulk een commissie zouden onmogelijk maken mag de gouverneur beslissen dat zij vervangen zal worden door een enkele door hen aan te duiden afgevaardigde; hij mag ook aan de commissie van een naburige gemeente de zorg opdragen die dienst te verzekeren.

De commissie kiest in haar midden haar voorzitter en haar secretaris.

Zij vergadert zo dikwijls zij het nodig acht om de vragen tot uitkering te ontvangen en om met de grootste spoed te beslissen over de ingediende vragen.

Elke vraag is het voorstel van een onderzoek, toevertrouwd aan een der leden van de commissie.

Art. 7. Het bedrag van de uitkering is bepaald op 1,25 F per dag voor de volwassenen en op 0,50 F per dag voor de personen van minder dan ten volle 18 jaar.

Art. 8. Het bedrag van de uitkeringen, verleend aan een vluchteling of aan zijn familie, mag altijd herzien worden, hetzij van ambtswege, hetzij eenvoudig op vraag gericht tot de bevoegde commissie door de belanghebbenden.

Art. 9. Iedere belanghebbende mag bij de gouverneur der provincie beroep aantekenen tegen de beslissing der commissie.

De gouverneur doet uitspraak op het verslag van de commissie en na het advies te hebben ingewonnen van het officieel vluchtelingencomité.

Art. 10. De betaling der uitkeringen geschiedt om de veertien dagen door de burgemeester of zijn gemachtigden, op de data bepaald door de commissie en onder het toezicht van deze.

Er wordt geen enkele afhouding gedaan.

Art. 11. De staat doet het voorschot aan de gemeente van de voor het betalen van de voor deze uitkeringen benodigde sommen.

Deze sommen worden in het begin van elke maand gestuurd aan het officieel vluchtelingencomité, hetwelk de verdeling onder de plaatselijke commissie zal doen.

Art. 12. De gemeentebesturen zullen van de belanghebbenden regelmatige kwijtschriften vorderen en hiermee verzamelstaten opmaken met aanduiding van de gemeente der woonplaats voor de hulpverlening van de vluchtelingen aan welke de terugbetaling zal mogen gevraagd worden na het herstellen der betrekkingen.

Het bovenstaand besluit is met 1 dezer in werking getreden.

20 december 1915

Commissie Belgische uitgewekenen.

Het bureau van de Centrale Commissie voor Belgische uitgewekenen te Amsterdam is verplaatst van de oude Effectenbeurs naar de oude Schippersbeurs, ingang Damrak nr. 46A. Telefoonnummer 10380.

25 december 1915

Voor de Belgische oorlogswezen.

De leerlingen van de Belgische School van Amsterdam hebben gisteren namiddag in het gebouw Odéon op de Singel, een groot feest gegeven "ten bate van het werk der Belgische wezen van de oorlog", gelijk het in de aankondigingen heette. Stampvol was het in de grote bovenzaal van Odéon, en mild betaalden de bezoekers de programma's en de prentbriefkaarten, die hun door de jongens en meisjes te koop werden aangeboden. Die programma's waren op dezelfde wijze versierd als de prentbriefkaarten, nl. met tafereelen in kleuren uit België, voorstellend weduwen en wezen van

voor het vaderland gevallen. De oorspronkelijke ontwerpen hiervoor, vervaardigd door A. Ost, waren tegen de wanden van de zaal opgehangen.

De middag werd geopend met twee toespraken, een van de jongeheer Aimé Selens in het Nederlands, en een van de jongejuffrouw Claire Goscinny in het Frans. Het Frans van het allerliefste meisje, met haar zwarte lokken en haar intelligent gezichtje, was zeker zuiverder dan het Nederland van het alleraardigste, parmantige knaapje, - een echt klein duimpje – maar in één opzicht geven de twee kleine inleiders elkander niets toe. Zij beschikten beiden over een zelfde vrijmoedigheid en zekerheid, en vooral over een zelfde juist begrip van de eisen van de declamatie. Voor Nederlandse kinderen was er hier wel wat te leren.

Daarna werd een zeer onderhoudend programma uitgevoerd. Er werden verzen gezegd; er was klaviermuziek, er werd gedanst (op het toneel wel te verstaan) en er werden zelfs twee toneelstukjes opgevoerd.

Het was een alleraardigste middag, die zeker een aanzienlijke opbrengst zal hebben opgeleverd voor het goede doel.

29 december 1915

Uit België teruggekeerd.

De heer C. de Bruyn uit Wychen, die sedert een jaar of vijftien te Ramskapelle bij Nieuwpoort in België opzichter was van een steenfabriek van de heer Geldens te Druten, is dezer dagen met zijn vrouw en elf kinderen uit België in zijn geboorteplaats teruggekeerd. Van zijn wedervaren vertelt hij aan de Maas en Waler het volgende:

Begin oktober 1914 begon het bombardement, dat hem noodzaakte met vrouw en kinderen in een kelder te vluchten. Ook de pastoor, burgemeester en eerwaarde zusters, samen 60 personen, hebben 5 dagen en 5 nachten onder een aanhoudend gebed, in de kelder doorgebracht. De zesde dag viel er een granaat vlak bij de kelder, welke zijn huis gedeeltelijk verwoestte en ook een gat in de kelder sloeg. Gelukkig werd niemand gekwetst. De 23^e oktober zijn zij verder naar Wulpen gevlucht, alwaar zij drie dagen vertoefd hebben. Nu ging het met een handwagen verder tot Adinkerke. Op deze reis moesten zijn elf kinderen tussen de bomen van de kar lopen om ze bij elkaar te houden. Voet voor voet ging het voort te midden van gewoel van soldaten en vluchtelingen. Te Adinkerke verbleef hij tot 29 november 1915. Sinds pinksteren heeft hij daar als timmerman gewerkt aan de Engelse hospitalen, waar het allesbehalve veilig was, daar Duitse vliegers verschillende keren bommen wierpen. Eens vielen ze op 40 meter afstand van het werk. Ook heeft hij daar nog een kapel mee gebouwd van 40 meter lang en 20 meter breed. Zijn laatste werk is daar geweest het vervaardigen van een altaar voor de kapel. Eenmaal had hij het nog gewaagd naar zijn huis te gaan kijken, dat thans geheel tegen de grond ligt met al zijn meubels. Daar gekomen zag hij, hoe het overschot van zijn huis ingericht was als kerk en hospitaal. Twee van zijn kennissen, die ook benieuwd naar hun woningen waren, werden gedwongen 260 lijken mee te begraven. Begin juni werden zeven van zijn kinderen meegenomen door de eerwaarde zusters naar Parijs, waar zij thans nog zijn. Met een extra trein werden al de kinderen, alsook mannen en vrouwen van die omtrek naar Parijs vervoerd, waarbij de koning en de koningin van België tegenwoordig waren, die eigenhandig aan de mannen een pijp en tabak en aan de vrouwen en kinderen chocolade uitreikten. Recht verheugd was hij er over, dat hare majesteit de koningin één van

zijn kinderen aansprak, dat van hare majesteit een stuk chocolade ontving. Op zondag 28 november 1915 kwamen verschillende Duitse vliegtuigen boven Adinkerke, die 24 bommen wierpen, waardoor de kerk en enige huizen zeer beschadigd werden. Ook werden 30 mensen gedood. De gehele dag hadden zij doorgebracht in een kelder, de volgende dag besloten zij te vluchten, in de hoop Nederland te kunnen bereiken. Op 29 november namen zij de wijk naar Duinkerken, niet wetend of zij verder konden komen. Vervolgens ging het van Duinkerken naar Calais en Boulogne sur Mer. Bij hun aankomst daar, misten zij van hun bagage een groot deel van hun kleren, ter waarde van 250 frank. Hier vertoefden zij één dag, steeds hopen dat het vermiste nog terecht zou komen.

Na hun papieren in orde te hebben laten brengen, vertrokken zij de volgende dag naar Etaples, en van daar naar Dieppe, waar zij 's avonds om 7 uur aankwamen. Drie dagen hebben zij daar rond gelopen om de paspoorten in orde te krijgen voor de zeereis naar Londen. Zaterdag 4 december waren zij hiermee gereed en vertrokken 's middags om 2 uur per boot naar Folkestone, waar zij 's avonds om 9 uur aankwamen. In de stad was alles donker op bevel. In twee logementen overnachtten de vermoeide reizigers, meer naar rust dan naar eten en drinken verlangend, wat trouwens voor geld ook nog niet te krijgen was.

De volgende dag, 5 december, hebben zij Folkestone verlaten en spoorden naar Londen, waar zij aan het station Victoria Belgische vluchtelingen aantroffen, die hen naar het vluchtelingencomité brachten, dat hun een kaart bezorgde om met een onderaardse trein naar het vluchtelingenkamp te vertrekken, waar veel Belgische en Franse vluchtelingen aanwezig waren. In het kamp werden zij zeer goed onthaald en werd hun overvloed van eten toegediend. Ook werden zij van goede bedden voorzien. Acht dagen hebben zij

daar moeten doorbrengen, eer hun papieren in orde waren om per boot naar Vlissingen te stomen. Het kamp waarin zij vertoefden, had vroeger voor een expeditie gediend. Voor de gezelligheid der vluchtelingen werden er 's avonds concerten gegeven. Er was tevens een kerk, waarin dagelijks verschillende heilige missen gelezen werden. In een koffiehuis waren alle consumptieartikelen tegen billijke prijs verkrijgbaar. Kleren en schoenen werden gratis verstrekt aan diegenen, welke er behoefte aan hadden.

Zondag 12 december waren de paspoorten gereed en konden zij het kamp verlaten om naar Tilbury te gaan, waar zij 's avonds om 10 uur werden ingescheept. De volgende dag vertrok de boot 's morgens om 6 uur. 's Namiddags om 4 uur kwamen vader en moeder met 4 kinderen te Vlissingen aan. Overgelukkig gevoelden zij zich toen zij op Nederlandse grond stonden.

Hierbij zij nog vermeld, dat zij voor de route Londen-Vlissingen het drievoudige tarief moesten betalen, nl. 59 frank per persoon.

31 december 1915

Société belge de bienfaisance.

De société belge de bienfaisance heeft gisteravond haar jaarlijkse vergadering gehouden. Het bestuur werd als volgt samengesteld: Voorzitter de heer Lucien Ferir; vice voorzitter de heer L. van Humbeek, secretaris de heer Léon Delhez, penningmeester de heer Léon Delvenne, commissaris de heer van Hendryckx.

Het aantal gewone leden bedraagt 35, het aantal donateurs 34.

De ontvangsten bedroegen in het afgelopen jaar 52.625 gulden, waaronder van het algemeen steuncomité 7402 gulden, van de

gemeente 30.720 gulden, uit de tombola 2183 gulden, giften 3336 gulden. Uitgegeven is in totaal 43.166 gulden, waaronder gewone hulpverlening 40.191 gulden, buitengewone hulpverlening 2300 gulden, vertrek van Belgische vluchtelingen naar Frankrijk en Engeland 600 gulden. Het totaal der middelen bedraagt thans 11.648 gulden, de effecten aangenomen op de tegenwoordige koers.

Als erelid is benoemd de heer H. J. A. Simons de Ruyter, inspecteur bij de rijkspolitie, uit dankbaarheid voor de onvermoeide toewijding, door hem verleden jaar betoond bij de behartiging van de belangen van de Belgische vluchtelingen in ons land.

Het Belgisch Dagblad heeft een onderhoud gehad met de heren dr. J. Gunzburg en mr. Percy, bestuurders van de Belgische school in Den Haag.

Gevraagd naar de Nederlandse wetenschap en het Nederlands onderwijs vergeleken bij de Belgische, zegde dr. Gunzburg, thans assistent in de filologie aan de Utrechtse hogeschool:

Het lager onderwijs staat in Nederland beslist op een hogere voet dan het onze, doch het middelbaar en het hoger niet. Bij het universitair onderwijs komt toch dit bij, dat de Nederlandse geest meer abstract, minder concreet is. Wij missen wat de Nederlandse wetenschap heeft, meer studie der mathesis van de concrete vakken; de Belgische doctoren zouden goed doen integraal en differentieel rekenen te kennen om beter hun proeven te kunnen maken; zij moeten leren positief deze met cijfers berekenen. Dank aan deze meer abstracte geest, heeft Nederland drie Nobelprijzen voor de wetenschap kunnen verkrijgen. De Nederlandse klinieken zijn anders niet beter dan de Belgische.

Wat betreft het middelbaar onderwijs heeft België dit voordeel tegenover Nederland, dat de afdelingen voor moderne humaniora en Grieks-Latijnse humaniora in dezelfde school bestaan, terwijl in Nederland er een afzonderlijke hogeburgerschool en een gymnasium voor ingericht zijn; hierdoor zijn meer leerkrachten en meer scholen nodig, omdat het onderwijs in de gemeenschappelijke vakken er afzonderlijk geschiedt.

Het Belgische aandenken – Le souvenir belge.

Aan ons, het aandenken

Aan hen, de onsterfelijkheid!

Op 18 augustus 1914, daags voor de intrede der Duitsers in Brussel, kwamen enige vaderlandslievende Belgen bijeen, en daar men de laatste oorlogsberichten besprak, en men op de bloedige slachtingen wees, welke de kogels reeds in de rangen van onze heldhaftige legers teweeg gebracht hadden, stelde iemand voor een bond te stichten in navolging van de "Souvenir Français", om er voor te zorgen, dat overal een behoorlijke grafstede gegeven zal worden aan de dapperen, die voor het vaderland sneuvelden, en zorgvuldig de roemrijke daden te doen uitschijnen welke overal, zowel door burgers als soldaten, volbracht worden.

Het "Belgisch aandenken" was geboren. Het ontstond voorzeker op het gepaste ogenblik, en werd zijn behandeling ook dikwijls belemmerd door de gebeurtenissen, moest het ook meermalen naast de heldendaden van onze landgenoten de wreedheden en afschuwelijke handelingen van de vijand vaststellen, toch vond het overal in onze grote steden zoals in onze kleinste dorpjes, verborgen en soms ongekende medewerkers, die geleid door dezelfde vrome gedachte welke de inrichters bezielden een

betamelijke grafstede te bezorgen aan de gevallen helden, overal de kruisen van het aandenken oprichten, langzamerhand, door gans het vaderland, onder de loden druk van de overweldiger, de goddelijke gedachte verspreiden die het verleden aan het tegenwoordige schakelt, de zielen samenbrengt aan de bronnen der zuiverste vaderlandsliefde en met zekerheid de toekomstige herleving voorbereidt.

Afgevaardigden van het “Belgisch aandenken”, stichtten in augustus 1915, te Maastricht, de grensstad, die uit België het gemakkelijkst te bereiken is, een “Algemene raad voor het buitenland” belast met het oprichten van comités, namelijk in Holland, Frankrijk en Engeland, met het dubbele doel zoveel leden mogelijk aan te werven, om onmiddellijk na de vrijmaking van het grondgebied, over een machtige bond te beschikken, en overal het dierbaar vaderland te doen herdenken door het aanbrengen van een blijvende “herinnering” op de grafsteden der Belgen, die op het ereveld vielen en in vreemde bodem begraven werden.

Deze raad had ook de opdracht de statuten van het “Belgisch aandenken” in overeenstemming te brengen met die van het “Souvenir français”, omdat de oprichters het denkbeeld koesteren in België het bewonderenswaardig werk voort te zetten, dat dit laatste kwart eeuw in Frankrijk verwezenlijkt werd. De algemene raad was derhalve in voeling gekomen met Maurice Barrès, het gevierd medelid van de Franse Academie, en ontving van hem en van de heer X. Niessen, algemeen schrijver van de “Souvenir français”, vleiende brieven op datum van 27 en 29 september 1915, waardoor hun beste steun en de medewerking van de “Souvenir français” aan de stichters van de “Souvenir belge” te Maastricht beloofd wordt.

Op 25 oktober werd een algemene vergadering belegd te Maastricht welke de "Statuten" van het "Belgisch aandenken" bepaald goedkeurde.

Het eerste artikel luidt als volgt:

De bond genoemd "Belgisch aandenken", opgericht te Brussel in augustus 1914, heeft voor doel:

1° In België en in den vreemde voor de Belgische soldaten en burgers die voor het vaderland gestorven zijn, grafsteden op te richten, te onderhouden, en voor hun bewaring zorg te dragen.

2° De herinnering te bewaren van hen die het vaderland vereerd hebben met hun roemrijke daden.

3° Door het aanbrengen van gedenkplaten of het oprichten van praalgedenktekens de Belgische heldenmoed te viëren overal, waar hij zich vertoont.

4° In het algemeen, door alle middelen in zijn macht, de verering van het vaderland in de harten aller Belgen te onderhouden, en zo bij te dragen tot zijn stoffelijke en zedelijke grootheid.

De maatschappelijke zetel is voorlopig, voor de duur van de oorlog, te Maastricht gevestigd.

Het vijfde artikel der statuten bepaalt dat het "Belgisch aandenken" buiten alle partijgeest bestaat en verbiedt stellig in zijn schoot te redetwisten over politiek, godsdienstige of taalkwesties.

Talrijke comités kwamen tot stand of worden gevormd te Parijs, Toulouse, Nice, Londen, Luton, Folkestone, Scheveningen, Den

Haag, Rotterdam, Middelburg, Amsterdam, Breda, Eindhoven, 's Hertogenbosch, enz. Bij honderdtallen lieten de leden zich inschrijven in de vele steden der verbonden landen.

Wij sturen een warme roep aan al de in den vreemde vertoevende Belgen opdat zij onverwijld hun aansluiting bij de algemene raad van Maastricht zenden. De te betalen bijdrage belooft 2,50 frank in Frankrijk, 2 shillings in Engeland, 1 gulden in Holland. Met storting van deze stom, geldig voor de duur van de oorlog, worden de aanhangers ingeschreven als stichtende leden van het "Belgisch ereteken", waarvan de algemene raad voor het buitenland, te Maastricht gesticht volgens artikel 7 der statuten, samengesteld is als volgt:

De voorzitter: Arthur Frankignoul, ingenieur te Athus; de ondervoorzitters; Jos. Lejeune, advocaat te Luik; Dr. Louis Piron, burgemeester te Roclenge aan de Geer; de algemene schrijver: Fr. Olyff, dagbladschrijver te Hasselt; de schrijvers: Paul Fias, ambtenaar te Moelingen; Paul Herman, handelsagent te Brussel. De algemene penningmeester: Victor Fabry, ambtenaar te Antwerpen; de toegevoegde penningmeester: Georges Claessens, industrieel te Visé.

Algemene raadsleden: M.M. Bels, industrieel te Verviers; Th. Houze, professor te Visé; E. Lagasse de Locht, ingenieur te Lanaken; D. Leblanc, geneesheer te Milmort; A. Missotten, consulaire agent van Frankrijk te Hasselt; L. Polain, advocaat te Luik; F. Poswick, burgemeester en provinciaal raadslid te Kanne; L. Robert, industrieel te Remicourt; J. Stas, industrieel te Roclenge aan de Geer; A. van Aerschot, aannemer van vervoer te Luik; M. Vivario, industrieel te Roclenge aan de Geer.

5 januari 1916

Krachtens de wet van 6 november 1915 zijn de in den vreemde verblijvende Belgen, geboren tussen 1 januari 1890 en 31 december 1896, geroepen om deel uit te maken van de militielichting 1915.

Gisteren heeft de consul van België voor de provincie Gelderland, mr. Tilanus, uit Tiel, te Arnhem zitting gehouden om de militieplichtigen in te schrijven en hun het nodige te verstrekken, om over Engeland zo spoedig mogelijk naar Frankrijk te vertrekken, om zich daar te melden. Van verschillende plaatsen kwamen de jongelieden zich aanmelden; telkens trokken grote troepen door Arnhem. Alleen van Ede kwamen er ruim 300 en ook uit Nunspeet enige honderden, nagenoeg allen getooid met de Belgische kleuren.

Allen, die werden geschikt bevonden, vertrokken zo spoedig mogelijk naar Rotterdam.

Ondersteuning van Belgische vluchtelingen.

De commissarissen der Koningin hebben de burgemeesters op uitnodiging van de minister van binnenlandse zaken medegedeeld, dat de minister het volgende heeft bepaald met betrekking tot de onderstand aan Belgische vluchtelingen.

Gezinnen, die gezamenlijke inkomsten (waarmee bedoeld die van de Belgische staat en van particuliere, Belgische zowel als Nederlandse, instellingen, als anderszins) genieten van 13 gulden per week en welke gezinnen uit niet meer dan vier personen bestaan, mogen niet meer voor ondersteuning in geld of kleren van rijkswege in aanmerking komen.

Gezinnen, uit meer dan vier personen bestaande, kunnen in aanmerking komen voor rijksonderhoud, indien het bedrag van hun bovenbedoelde inkomsten de som van 15 gulden per week niet te boven gaat.

Ongehuwden (niet behorend tot een gezin), kunnen alleen geld of kleren van rijkswege bekomen, wanneer hun bovenbedoelde inkomsten minder bedragen dan 7 gulden per week.

Hierbij wordt er aan herinnerd, dat het maximum van de rijksonderstand bepaald blijft op 35 cent per dag en per hoofd, voor een volwassene en 20 cent per dag en per hoofd voor een kind beneden twaalf jaar.

Het bovenstaande heeft dus geen betrekking op de pauvres honteux.

De ministeriële beslissing treedt in werking op 15 dezer.

6 januari 1916

In de laatste weken hebben zich in het vluchtelingenkamp te Gouda geen nieuwe gevallen van roodvonk voorgedaan. Het kamp is nu weer geopend en de Belgen mogen weer uitgaan tot 's avonds 7 uur. Later wordt deze tijd waarschijnlijk verlengd.

8 januari 1916

Belgische dankbaarheid.

Ter gelegenheid van de intrede van het nieuwe jaar heeft de Belgische gezant te 's Gravenhage tot de minister van buitenlandse zaken, jhr. dr. Loudon, de in vertaling volgende brief gericht:

Mijnheer de Minister,

Ingevolge bekomen opdracht heb ik de eer, ter gelegenheid van de jaarwisseling, bij uwe excellentie uiting te geven van de innige dankbaarheid, welke de koning en zijn regering bezielt voor de edelmoedige gastvrijheid, door Nederland reeds sedert meer dan zestien maanden aan de Belgische uitgewekenen verleend.

De opofferingen, die reeds werden en nog zijn opgelegd aan regering en volk van Nederland, vinden slechts hun gelijke in de sympathie, welke door hen aan mijn landgenoten in hun ongeluk is betoond geworden.

Deze houding van grootse en volhardende menslievendheid wordt diep gevoeld door het Belgische volk, en zal, na de oorlog, tussen Nederland en mijn land nog hechtere banden van vriendschap en wederkerige achting doen ontstaan.

Het is mij bijzonder aangenaam, aan uwe excellentie de dank van mijn vorst en van zijn regering te mogen overbrengen, met de meest oprechte wensen voor de voorspoed van Nederland.

Ik zou uwe excellentie dankbaar zijn, indien U aan hare majesteit de koningin zou willen kennis geven van de bij deze uit naam van mijn vorst en van de Belgische regering uitgedrukte gevoelens. Nederlands vorstin heeft jegens de Belgische uitgewekenen het schoonste voorbeeld gegeven van naastenliefde. Zij heeft onze meest eerbiedige dankbaarheid verdiend. Zij heeft dus aanspraak op onze levendigste dankbetuigingen.

Getekend baron Fallon

10 januari 1916

Men meldt ons, dat in december ongeveer 15.000 vluchtelingen naar België zijn teruggekeerd.

11 januari 1916

Het aantal Belgische vluchtelingen in de provincie Groningen, dat 2892 heeft bedragen, is thans geslonken tot 412.

13 januari 1916

Enige tijd geleden hebben wij melding gemaakt van de ongeoorloofde handel in Belgisch bankpapier, waaraan zich een drietal uitgeweken Brusselse financiers te Parijs hadden schuldig gemaakt. Wij hadden het bericht aan de *Matin* ontleend. Enkele dagen later deelde ons toen een lezer mede, dat wij onder de namen van de schuldigen verzuimd hadden te noemen die van Gaston Haardt, een Brussels bankier. Aangezien de *Matin* op dat ogenblik niet meer tot onze beschikking was, vermeldden wij de naam op gezag van die lezer. Gelegenheid tot controle bestond op dat ogenblik voor ons niet. Thans zendt men ons het bewuste *Matin*-nummer toe, en daaruit blijkt ons, dat wij terecht de heer Gaston Haardt in ons eerste bericht niet hadden vermeld. De *Matin*, immers, deelt mede, dat de heer Haardt wel voor de onderzoeksrechter was geroepen, "mais nulle inculpation n'a été retenue contre ce banquier". Wij hebben dus, ten onrechte, en zeer tot ons leedwezen, de heer Haardt in opspraak gebracht. De lezer had ons verkeerd ingelicht.

15 januari 1916

Belgisch nationaal arbeidsambt.

Het Belgisch Staatsblad bevat het volgende besluit van koning Albert der Belgen:

Art. 1. Naast elk der officiële Belgische comités voor uitwijkelingen, bestaande te Havre en te Londen, wordt een hulpbureau van het ministerie van nijverheid en arbeid opgericht, wiens werking samengeordend en verbonden zal zijn met een “Nationaal Belgisch Arbeidsambt” gevestigd op de voorlopige zetel der regering. Voormeld ambt heeft voor opdracht tot het einde van de oorlog de belangen te behartigen der Belgische werklieden die naar den vreemde uitgeweken en werkzaam zijn in de nijverheid, de landbouw of de handel.

Art. 2. Behoren in het bijzonder tot de bevoegdheden van het ambt, de volgende werkzaamheden:

- a. Aan de Belgen het naleven der vreemde wetten en reglementen op de arbeid vergemakkelijken; in dit opzicht het landsbeheer van hun verblijfplaats behulpzaam zijn; in dezelfde zin de verplichtingen vervullen aangaande de bescherming, door de regering aan haar landgenoten verschuldigd; in hun naam als bemiddelaar optreden inzake vakbelangen, doch binnen de palen van, en in overeenkomst met de vreemde gebruiken, gewoonten en wetgevingen;
- b. De hand houden aan het zo rationeel mogelijk aanwenden der Belgische arbeidskrachten, naar het buitenland uitgeweken, namelijk door het stichten van een onderzoeksdienst, wiens afgevaardigden ter beschikking van de werkgevers en arbeiders zullen gesteld worden en zich zullen bezighouden met het voorkomen en het vereffenen der geschillen die zich zouden kunnen voordoen;

- c. Door de samenordering der aangewende pogingen tot het plaatsen van Belgische arbeiders, hetzij in het Verenigd Koninkrijk, hetzij in Frankrijk, bijdragen om het algehele benuttigen der beschikbare arbeidskrachten te vergemakkelijken;
- d. Alle middelen aanwenden om op de meest gepaste wijze de bijstand door het werk te verschaffen aan de klas der vluchtelingen die door ouderdom of geslacht weinig geschikt zijn om een plaats in een werkhuis te bekleden;
- e. De uitgeweken Belgen in innige betrekking met de officiële Belgische comités voor uitwijkelingen behouden; meewerken tot het uitbreiden der diensten door deze organismen ondernomen (briefwisseling, opzoeking der huisgezinnen, verzendingen naar bloedverwanten, enz.);
- f. Het sparen aanmoedigen, welk indien het nodig is onder de waarborg van het gouvernement zou ingericht zijn;
- g. Aan de arbeider behoorlijke huisvesting trachten te bezorgen en het werk van het Belgisch vluchtelingenkamp van Havre uitbreiden;
- h. Meewerken tot het uitvoeren der maatregelen welke met de betrokken regering zullen genomen worden om, bij de vrijmaking van het Belgisch grondgebied, de terugkeer der uitgewekenen te regelen, zonder hun, bij gebrek aan het onontbeerlijk vooruitzicht, nutteloos lijden te berokkenen en zonder de opbrengst van het gastvrije land daarmee plotseling te schaden.

Art. 3. Het officieel comité voor uitwijkelingen is geroepen om geraadpleegd te worden over de principiële kwesties en over de toepassing der algemene maatregelen die in het bereik vallen der bepalingen van artikel 2. Het kan ook aan de bevoegde minister zulke voorstellen voorleggen welke het, voor wat diezelfde

bepalingen betreft, geschikt zou oordelen. In de betrekkingen met het arbeidsambt en ten einde tussen hem en dit organisme een innige verstandhouding te verwekken, zal het officieel comité zich kunnen doen vertegenwoordigen door een hulpcommissie, genoemd Hulpcommissie van de Arbeid, samengesteld uit vijf door hem aan te duiden leden.

22 januari 1916

De Belgische school.

De 30e november 1914 werd in het schoolgebouw aan de Koningin Emmakade 119 de Belgische school in Den Haag met een 50-tal leerlingen geopend. Thans is het aantal leerlingen reeds gestegen tot 410, en het neemt nog schier dagelijks toe. Want hoewel over het algemeen het aantal Belgen in Nederland afneemt, vestigen er zich nog voortdurend Belgen in Den Haag, die aanvankelijk in andere Nederlandse steden verblijf hielden, omdat de Belgen hier ter stede het best in verenigingen zijn georganiseerd en de Haagse school verreweg de grootste en best toegeruste is. Aan de school wordt thans reeds door een 30-tal gediplomeerde Belgische onderwijzers les gegeven.

De school is verdeeld in een lagere afdeling (ongeveer overeenkomend met ons lager onderwijs), een middelbare (bestaande uit 3 klassen) en een atheneum, aan de middelbare klassen aaneensluitend. De 4^e of laagste klas van dit atheneum is verdeeld in twee afdelingen: een voor Grieks en Latijn, en een handelsafdeling, en een derde, tweede en eerste klasse zijn elk verdeeld in drie afdelingen: 1° Grieks en Latijn, 2° wetenschappen (wiskunde) en 3° handel.

Aanvankelijk was het gebrek aan plaatsruimte zo groot, dat zelfs in de gangen aan klassen werd les gegeven.

Aan de wethouder van onderwijs, mr. Verbroek, werd deze toestand kenbaar gemaakt, en deze deed alles wat mogelijk was om verbetering te brengen. Naar een groter schoolgebouw werd uitgezien, doch dat was niet te vinden. Bovendien bood de ligging der in gebruik zijnde school zowel voor de Haagse als voor de Scheveningse leerlingen een groot voordeel. Toen nu na de dood van het hoofd der school, de heer Teebaal, diens woning in gebruik kon worden genomen, kwam er grote verbetering.

Nu men over meer ruimte beschikt, kon er deze maand een scheiding worden gemaakt tussen jongens en meisjes in afzonderlijke klassen in de middelbare afdeling, gelijk men dat in België gewoon was. Dit gebeurde minder om bezwaren tegen co-educatie dan wel omdat men de meisjes speciaal les wil geven in het knippen van kledingstukken, in handwerken en in tekenen. Vooral in deze tijd meent men de meisjes kundigheden te moeten bijbrengen, waarmee ze desnoods later hun brood kunnen verdienen.

In de eigenlijke school wordt de eerste drie dagen der week 's ochtends les gegeven aan de Belgische kinderen en 's namiddags aan de Nederlandse, en de laatste drie dagen der week 's ochtends aan de Nederlandse en 's namiddags aan de Belgische. In de woning van het schoolhoofd beschikt de Belgische school over lokalen, waar ze de gehele dag kan les geven.

De school was in staat als leermateriaal boeken uit België en Frankrijk te laten komen. Ook ontving men vele Nederlandse boeken.

Tot zelfs het kleedlokaal bij de gymnastiekzaal en de keuken van de vroegere hoofdonderwijzerswoning, zijn door een klas betrokken.

Elke dag maakt een 70-tal te Scheveningen wonende leerlingen gebruik van een extra tram, onder toezicht van een onderwijzer.

Toen deze school haar eerste verjaardag vierde, ontvingen de beide directeurs, dr. Gunzburg en mr. Percy, die geheel belangloos de school organiseerden en leidden, van de leraars een album, bevattende o.a. de handtekeningen van alle leraars, leerlingen en oud-leerlingen.

Voorschotten aan Belgen in Frankrijk, Zwitserland en Monaco.

Blijkens bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van 9–14 dezer heeft de Belgische minister van financiën het volgende besluit genomen:

Art. 1. Een comité van leningen en voorschotten wordt te Havre ingericht. De schikkingen van het koninklijk besluit van 1 december 1914 zijn aan gezegd comité toepasselijk.

Deze instelling zal haar werkzaamheden uitoefenen ten voordele der Belgen die tijdelijk zowel in Frankrijk als in Zwitserland en in het vorstendom Monaco verblijven.

Art. 2. Het comité richt een organisme van inlichting en uitvoering in te Parijs en in andere plaatsen zo het dit nuttig acht.

Het comité stelt het bedrag der voorschotten en leningen vast.

Art. 3. De voorschotten op eisbare schulden ten laste van Belgische openbare besturen zullen zonder intrest gedaan worden.

De leningen worden namelijk op de volgende voorwaarden toegestaan:

Zij die gedaan worden op titels door openbare besturen gemaakt of op niet eisbare schulden ten laste van deze, mits vergoeding van een jaarlijkse intrest van vier ten honderd.

De andere leningen, mits vergoeding van een jaarlijkse intrest die een ten honderd hoger is dan de kortingintrest der "Banque de France" en niet lager dan vijf ten honderd mag zijn.

Hij ondergaat geen enkele wijziging tijdens de duur van het verdrag, behalve dat hij verhoogd wordt met een half ten honderd gedurende de achteruitzijnde tijdruimte in geval van terugbetaling na de overeengekomen datum.

Het maximum der leningen zal vijfduizend frank bedragen. Het bedrag der voorschotten of leningen dat de belanghebbenden wordt toegestaan, mag maandelijks niet meer dan duizend frank belopen.

De aanvragen tot voorschotten en leningen worden schriftelijk gedaan; zij duiden aan met wat recht zij ingediend worden en geven over de fortuintoestand der aanvragers al de inlichtingen die kunnen bijdragen tot de waardering van hun verzoekschrift.

Art. 4. De intresten voorkomende uit de leningsverrichtingen worden aan een reservefonds toegewezen hetwelk, bij de vereffening en onder afkorting der onkosten van het comité, ter beschikking van de minister van financiën zal gesteld worden.

Art. 5. Het comité zal zich ten minste eenmaal per week verenigen.

Het neemt al de schikkingen die het nodig acht tot de verwezenlijking van het voorwerp van dit besluit, namelijk voor wat de inrichting van zijn financiedienst betreft.

Art. 6. Een eerste krediet van één miljoen frank wordt voor de dienst der voorschotten en leningen aan het comité geopend.

Art. 7. M. Schollaert, staatsminister, voorzitter der kamer van volksvertegenwoordigers, wordt als ondervoorzitter benoemd.

MM. Cooreman en graaf Goblet d'Alviella, staatsministers te Le Havre verblijvend, worden als leden van hetzelfde comité benoemd.

Rotterdam – Huldeblijk van Antwerpse ingezetenen.

Enige tijd geleden hebben wij melding gemaakt van een huldeblijk van Antwerpse ingezetenen aan de gemeente Rotterdam.

In een leeskoffertje zijn de albums met de handtekeningen van de naar Rotterdam uitgewekenen opgesloten.

Het leeskoffertje is in oud eiken, versierd met paneeltjes in gedreven plaatwerk, dat het onderwerp voorstelt: De barmhartige Samaritaan.

Het kistje is inwendig versierd met satijn, voorstellende de Hollandse vlag. Een Belgisch vaandel met zijden eikentakken is in het kastje gelegd om het album op te lichten; voorts is er een wimpel in Antwerpse kleuren.

Op de Hollandse vlag, welke aan een mast boven de woedende branding uitsteekt, waar een zeeman een drenkeling de reddende hand reikt, is de naamletter W van hare majesteit de koningin

geborduurd. Een boekdeel in klein formaat van omtrent 20 bladzijden bevat handtekeningen en is in lederen band gebonden. De opschriften zijn met de hand getekend, het titelblad draagt vergulde opdrukken.

Ook een tweede boekdeel van omtrent 55 bladzijden bevat handtekeningen.

Een huldebetuiging is op fijn Hollands papier, verguld op snee, getekend. De tekst is in handschrift, terwijl als symbolische tekeningen aquarellen zijn vervaardigd, die moeten voorstellen het bombardement van Antwerpen, voorgesteld door de beschieting van een kasteel, waarvoor de kop van de Scheldekoning in het water; de aankomst van de vluchtelingen in Holland, de ontvangst aan de grenspoort van het land, waar lafenis wordt rondgedeeld en eindelijk een huldiging van hare majesteit de koningin, wiens portret omgeven is door medaillons, verbeeldende het zeventvoudig lijden.

De band van het album is in marokijnleer, versierd in kleuren en ingelegd. Het wapenschild van Rotterdam rust op een banderol, waaronder op een nest een pelikaan zijn jongen voedt met eigen bloed.

De uitvoering is van de heer Kas, kunsttekenaar van de stad Antwerpen.

1 februari 1916

Rode Kruis van België.

Het comité van het Rode Kruis van België heeft in 1915 een cursus opgericht voor verplegers en verpleegsters, ten bate van de Belgische vluchtelingen.

Zondagnamiddag is nu te 's Gravenhage de uitslag medegedeeld van de theoretische examens. Honderd leerlingen namen deel aan het onderwijs en 55 ontvingen het diploma als verpleger of verpleegster.

Luitenant-generaal Dossin leidde deze bijeenkomst, sprak de nieuwe verpleegsters toe en bracht hen de gelukwensen over, alsmede de dankbetuigingen van de Belgische regering en het Belgische leger.

De heer Laloux sprak een woord van waardering voor baron de Royer, die voorzitter was tijdens de oprichting van het Rode Kruis van België in Nederland en onvermoeid werkte aan zijn ontwikkeling, maar thans door ziekte verhinderd was deel te nemen aan de vergadering.

De heer Laloux dankte ook de vlijtige medewerkers, wiens volhardende ijver het mogelijk maakte 8 automobielambulances naar het front te zenden en met de geïnde gelden een nieuw veldhospitaal te stichten.

Eindelijk sprak hij nog een woord van lof over de informatiedienst, waardoor het mogelijk was geworden aan de families, die het door de vijand bezette land bewonen, bericht te zenden over de gezondheidstoestand van de militairen aan het front.

Dr. Terwagne schilderde in hoogst waardeerende bewoordingen de roeping van de ziekenverplegers. Hij wees er o.a. op, dat het verplegende personeel, bescheiden en nauwgezet, na de oorlog

aangewezen blijft om de openbare gezondheid te verdedigen, welke op dit ogenblik de volle aandacht heeft van de Belgische regering; deze heeft juist tot dat doel een nieuw ministerie opgericht.

De samenkomst eindigde met een manifestatie ter ere van de Belgische dokters Dallemaque, Wybauw en Ganzburg, wiens toewijding door de Belgische kolonie in Den Haag ten zeerste wordt op prijs gesteld.

Mr. Percy nam het woord om deze dokters nog eens te danken uit naam van hun dankbare leerlingen, evenals mevrouw Regout, die zo welwillend de verbandcursus op zich had genomen. Spreker deelde tenslotte mee, dat de verpleegsters en verplegers, uit dankbaarheid voor de ontvangen lessen, een hospitaalbed aan het front hebben gesticht, dat de naam van de drie bovengenoemde dokters zal dragen.

5 februari 1916

Belgische scholen.

De Belgische volksschool, in de oude kantoren der firma Van Driel, aan de Maaskade, telt thans 249 leerlingen.

Een Belgische middelbare school met 3-jarige leergang, met voorbereidende afdeling, gehuisvest in het gebouw van de St. Jozefs Gezellenvereniging, op het Stationsplein, telt 167 leerlingen.

9 februari 1916

Men meldt ons uit Vlissingen:

In de laatste maanden zijn talrijke Belgische jongelieden van hier naar Engeland vertrokken, om zich daar voor de militaire dienst te laten keuren. Telkens keren nu afgekeurden hier terug; zo gisteravond terug een 30-tal. Velen zijn slechts tijdelijk afgekeurd en moeten over een maand of drie opnieuw gekeurd worden.

12 februari 1916

Deze week zijn weer vele Belgische gezinnen uit de grensstrook naar Zeeuws-Vlaanderen getrokken, vooral naar Sas-van-Gent.

Ongeveer twee maanden geleden hebben wij aan de Parijse *Matin* een bericht ontleend over een zaak, die in Belgische kringen te Parijs groot opzien baarde. Zij betrof Belgen, die zich, men zal het zich herinneren, hadden schuldig gemaakt, zo was de voorstelling van de *Matin*, aan een zeer laakbare handel in Belgisch bankpapier. Naar wij thans in de *Echo belge* lezen zijn drie van de vier in hechtenis genomen Belgen in vrijheid gesteld en is het weinig waarschijnlijk, dat de hechtenis van de vierde Belg gehandhaafd kan worden. Volgens de *Echo belge* was de zaak geenszins zo ernstig als men uit de overdreven en ongunstige voorstelling, die de Parijse pers er van gaf kon opmaken.

19 februari 1916

In Vrij België geeft Frans van Cauwelaert in een artikel, dat tot opschrift draagt: Hollandse steun aan de Belgische uitgewekenen, een overzicht van de organisatie der hulpverschaffing aan de Belgische uitgewekenen van Nederlandse zijde. De aanhef van het artikel luidt:

Onze (dit is de Belgische) regering heeft een goede ingeving gehad, toen zij besliste om een "Gulden Boek" uit te geven over de talloze

werken van hulpbetoon, welke tijdens deze oorlog door het liefdadige buitenland of de Belgen zelf ten behoeve van onze landgenoten zijn in het leven geroepen. Als het de lezer van de geschiedenis van deze dagen later voor de ogen zal duizelen van ineenstortende steden, van stromen bloed, van miljoenen, die over elkaar heen tuimelen in de ontzaglijke dodengroeve van Europa, wanneer het hart hem zal breken onder het noodgeschrei der kinderen en het van angst om zijn hoofd zal parelen bij het onafwendbaar visioen der smartvrouwen, die als schaduwen van leven, wit en zwart, krom van ellende, de velden doorzoeken in dichte drommen naar hun man en hun zoon en hun geliefden: wanneer hij de mensheid in vertwijfeling zal gaan vervloeken, dan zal hij zijn ogen laten vallen op het boek, het gulden boek der menslievendheid, en hij zal begrijpen, dat er veel goeds is in de mensen, wanneer zij niet worden beheerst door de duivel ...

Vele volkeren zullen een plaats vinden in dat boek, en van ons eigen bevolking zal worden getuigd, dat zij niet alleen haar leed grootmoedig heeft gedragen, maar dat zij een veerkracht, een initiatief, een organisatorische geest heeft vertoond, welke haar grotelijks ter ere en later ten profijte zal strekken. Maar onder de vreemde volkeren, welke getoond hebben een hart te bezitten voor de nood van anderen, zal Nederland een ruime plaats innemen.

En van het slot van van Cauwelaert's artikel nemen wij het volgende over:

De verpleging van de Belgische uitgewekenen in Nederland heeft met zeer bijzondere moeilijkheden af te rekenen gehad. Vooreerst het ontzaglijk aantal en de plotse opkomst van de vluchtelingen, ten tweede de beperktheid en de onvoordelige geografische vorm van Nederland, welke hun verdeling over het land zeer bemoeilijkte, ten

derde de voortdurende beweging, welke onder deze nieuwe bevolking van en naar België en binnenlands steeds gaande bleef, en ten vierde het feit, dat, om staatkundige redenen, een zo innige en officiële samenwerking als bv. in Engeland en Frankrijk, tussen de Nederlandse Regering, haar organen en de Belgische, niet mogelijk was. Maar de grote menslievendheid en de liefde voor België, welke in het Nederlandse volk leven, de edelmoedigheid van zijn vorstenhuis en regering, hebben op schitterende wijze trots alle moeilijkheden, de gastvrijheid tegenover ons beoefend, maar onder een mantel van bescheidenheid, welke de zedelijke schoonheid van hun toewijding nog verhoogt.

23 februari 1916

De centrale commissie tot behartiging van de belangen van naar Nederland uitgeweken vluchtelingen, gevestigd te 's Gravenhage, zendt het volgende uittreksel uit een verslag, door haar uitgebracht aan de minister van binnenlandse zaken:

De werkzaamheden der centrale commissie tot behartiging van de belangen van naar Nederland uitgeweken vluchtelingen, gedurende het afgelopen jaar 1915, kunnen in het kort in vier afdelingen worden samengevat:

Afd. A.: algemene zaken; afd. B. registratie en inlichtingen betreffende de familie van vluchtelingen; afd. C. 1°. Werkverschaffing voor mannen aan de verplaatsbare huizen; 2°. Vakonderwijs in vluchtoorden; afd. D. werkverschaffing voor vrouwen in de naai- en breiklassen.

Afdeling A. Het werk van deze afdeling, nu de gehele vluchtelingenbeweging in vaste banen is geleid, betreft in hoofdzaak het geven van inlichtingen aan vluchtelingen en

vluchtelingencomités, het als tussenpersoon optreden voor het overbrengen van berichten en het onderhouden van de correspondentie met vluchtelingen in andere landen of met militairen aan het front. Aan vele vluchtelingen (niet dienstplichtigen) werd tussenkomst verleend ten einde naar Engeland te vertrekken of naar België terug te keren.

De afdeling houdt geregeld voeling met alle in Nederland gevestigde vluchtelingencomités, zowel Nederlandse als Belgische.

Afdeling B. Het registratie- en inlichtingenbureau van deze afdeling is, dank zij de welwillende medewerking van het bestuur der Nieuwe Literaire Sociëteit, nog steeds gevestigd in het perceel Plein 28, welk huis belangloos door genoemd bestuur aan de centrale commissie werd afgestaan.

Het aantal ingeschreven Belgen bedroeg ruim 250.000, doch dit aantal verminderde geleidelijk en mag op 1 januari 1916 globaal worden geschat op ten minste 80.000, over de 11 provincies als volgt verdeeld: Zuid-Holland 24.100, Noord-Holland 10.100, Utrecht 4200, Overijssel 950, Groningen 400, Drenthe 250; Friesland 150, Noord-Brabant 14.350, Limburg 8000; Gelderland 12.000, Zeeland 5500.

De tellingen in de gemeenten laten te wensen, hetgeen in hoofdzaak is te wijten aan het feit, dat lang niet alle Belgen gehoor geven aan de oproep, zich te laten inschrijven in de gemeente, waar zij verblijf houden. Het aantal mag daarom zeer zeker hoger worden geschat.

Voor deze afdeling houdt de centrale commissie voeling met de buitenlandse consulaten, de in Engeland, Frankrijk en Zwitserland

gevestigde buitenlandse en Belgische comités en met de Belgische regering te Havre.

Afdeling C. Bouw van demontabele huizen en onderwijs. Toen de regering in maart 1915 de centrale commissie in kennis stelde met de ontvangst van een uit Denemarken toegezonden gift van 325.000 gulden in het belang van de wederopbouw van België, werd, na overleg met de regering en de regeringscommissaris der vluchttoorden, besloten tot de bouw van demontabele woningen te Ede en Uden en tot het oprichten van scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs, tevens vakscholen, in de vluchttoorden Ede, Uden en Gouda en aanvankelijk ook te Nunspeet.

Het mocht de centrale commissie niet gelukken tot een overeenstemming te komen met de regeringscommissaris te Nunspeet wat betreft de huizenbouw en ook de aanvankelijk opgerichte vakschool werd na kort bestaan opgeheven.

Met de leiding van het onderwijs en de uitvoering van de werkzaamheden wordt de centrale commissie op de meest welwillende wijze bijgestaan door de heren professor van Hecke, hoogleraar in de architectuur aan de Universiteit te Leuven, en F. Liebaert, aannemer te Wenduine, hiertoe op aanvraag van de commissie door minister Pouillet aangewezen.

Met de huizenbouw werd zo spoedig mogelijk aangevangen. Besloten werd allereerst werkplaatsen te bouwen te Ede en Uden. Daarbij werd als principe aangenomen de inrichting en het beheer uitsluitend toe te vertrouwen aan Belgisch personeel. De Society of Friends had vergunning gevraagd en verkregen om op haar kosten werkplaatsen tot stand te brengen in het vluchttoord te Gouda. Ten einde de eenheid van werken te bevorderen, werd de heer F.

Rowntree als vertegenwoordiger van de S. O. F. aangezocht om met de commissie het werk te Ede en Uden te regelen.

Het op deze wijze aangevangen werk moest zich niet alleen bepalen tot het bezoldigen en werk verschaffen aan een betrekkelijk gering aantal vluchtelingen, doch de commissie heeft getracht de arbeiders naar hun vakkennis te rangschikken, deze te ontwikkelen en te verbeteren.

Er werd besloten geen normale salarissen uit te keren, doch de geest van spaarzaamheid te ontwikkelen en hun leerzucht aan te wakkeren. Als salaris wordt een vergoeding van 2 gulden per week uitgekeerd, waarvan de helft op een spaarboekje wordt geplaatst, hetwelk hen bij vertrek naar België ten goede komt. In de tweede plaats de vrije beschikking om gedurende hun verblijf in het vluchtoord een gemeubeld en verwarmd demontabel huis te mogen bewonen en ten derde, het eigendomsrecht van het hun verschafte gereedschap bij terugkeer naar België, ten einde hen in de gelegenheid te stellen bij thuiskomst onmiddellijk hun brood te kunnen verdienen.

De werkzaamheden zijn respectievelijk begonnen te Gouda, Ede en Uden in de maanden april, mei en juni. De werkdag bedraagt 7 uur, van 8 ½ tot 12 uur 's morgens en van 1 ½ tot 5 uur 's middags. Behalve een directiekeet is er in elk kamp een timmerloods, een meubelmakerij, een smidse, daarenboven verschillende loodsen voor het bergen van hout en ander materiaal en een school met 4 of 5 lokalen. Al het meubilair wordt door de werklieden vervaardigd.

Op 1 januari jl. bedroeg het aantal werklieden te Uden (timmerlieden, smeden, meubelmakers en schilders) 194, terwijl

105 huizen geheel gereed en bewoond waren; te Ede werkten 132 werklieden, 92 huizen waren gereed en bewoond.

Te Gouda, waar de onkosten betaald worden door de S. O. F., werkten 118 werklieden terwijl 64 huizen gereed zijn. Bovendien werden nog 3 huizen gebouwd, waarvan één te Nunspeet werd geplaatst en de twee andere naar de Belgische regering te Havre zijn gezonden.

Tien huizen zijn in aanbouw en weldra gereed, bestemd voor de families van geïnterneerde Belgische militairen in Gaasterland.

De drie huizen, oorspronkelijk door de Society of Friends te Vlissingen gebouwd, werden eveneens naar Gouda overgebracht. De totale kosten van een gemeubeld huis van 2, 3 of 5 kamers bedragen respectievelijk 515, 730 en 1100 gulden. De huizen te Gouda werden alle voorzien van elektrisch licht, terwijl in Ede en Uden de verlichting met petroleum geschiedt.

De centrale commissie trachtte ook nog te Breda huisjes te doen bouwen, doch slaagde er niet in tot een overeenstemming te komen met het plaatselijk vluchtelingencomité daar.

Het ligt in de bedoeling, de demontabele huizen na de oorlog over te dragen aan een officieel te benoemen Belgisch-Nederlandse commissie, waarin ook de Society of Friends zal vertegenwoordigd zijn, welke commissie voor de verzending zal hebben zorg te dragen en die tevens zal beoordelen, waar de huizen in België moeten worden opgebouwd en door wie ze mogen worden bewoond.

Buiten de reeds genoemde huizen, zijn ook demontabele woningen gebouwd door verschillende particuliere comités, o.a. te Amersfoort en te Harderwijk, zodat het te voorzien is, dat na de

oorlog een vrij groot aantal ter beschikking van de Belgische regering zal kunnen worden gesteld.

Ten tweede: In nauw verband met de werkverschaffing staan de vakscholen, in welke dag- en avondlessen worden gegeven.

De avondlessen worden gevolgd door ambachtslieden, die reeds in de werkplaatsen arbeiden, de daglessen door diegenen, die nog geen beroepsopleiding genoten hebben. Tot deze daglessen worden jongens van 15 jaar al toegelaten, die na 6 maanden trouw schoolbezoek 's namiddags in de werkplaatsen mogen werken.

De vakschool te Ede werd geopend op 1 augustus 1915 en op 1 januari 1916 volgden 35 leerlingen de daglessen en 60 de avondlessen. Zij is verdeeld in drie klassen, nl. voor: I. Houtbewerkers; II. Metaalbewerkers; III. Schilders.

Het onderwijs wordt gegeven in de volgende vakken: Voor I: vakrekenen, vaktekenen, vakterminologie, projectietekenen, nijverheidstekenen, bedrijfsleer, boekhouden, siertekenen, werktuigkunde.

Voor II: vakrekenen, vakterminologie, projectietekenen, nijverheidstekenen, bedrijfsleer, boekhouden, werktuigkunde.

Voor III: tekenen, natuurtekenen, siertekenen, vakterminologie, vakrekenen, perspectieftekenen, bedrijfsleer.

Aan de school zijn vier Belgische leraren verbonden: de lesuren zijn van 9-11 ½ uur en van 6-8 ½ uur en 's woensdags en zaterdags van 2-4 uur.

Te Uden werd de vakschool geopend op 1 augustus 1915 en konden al dadelijk de leerlingen naar gelang van hun ontwikkeling worden

gesplitst in twee groepen met samen 60 leerlingen. De vakken zijn als volgt verdeeld:

Groep I: vakbriefwisseling in de Vlaamse en in de Franse taal, meetkunde, vakterminologie, bedrijfsboekhouden, bedrijfsleer metalen.

Groep II: vakrekenen, bedrijfsleer metselaar, bedrijfsleer hout, nijverheidstekenen.

Aan de school zijn vier Belgische leraren verbonden: de daglessen hebben plaats van 9 tot 11 ½ en van 2-4 uur, de avondlessen van 6 ¼ tot 8 ¼ uur.

Binnenkort zal aan de leerlingen een uitbreiding worden gegeven, aangezien steeds meer leerlingen zich aanmelden. Sedert 6 maart 1915 bestaat te Gouda een school voor volwassenen, gebouwd met gelden uit Zweden ontvangen, waar behalve rekenen en tekenen ook les in de Franse en de Engelse taal wordt gegeven. Deze lessen worden in hoofdzaak gevolgd door kantoor- en winkelbedienden.

Verschillende fabrieken werden bezocht en excursies gemaakt naar Den Haag, Scheveningen, Rotterdam en Amsterdam. De avondvakschool te Gouda werd geopend 29 september 1915 en wordt bezocht door 81 leerlingen, middelafdeling 29 leerlingen, laagste afdeling 29 leerlingen.

Het onderwijs wordt door vier Belgische leraren gegeven in de volgende vakken, technologie in hout, technologie metalen, nijverheidstekenen, vakrekenen, meetkunde, vakterminologie, technologie metselen.

De lessen zijn als volgt ingedeeld: maandag en woensdag 6.30-7.10 namiddag; dinsdag en donderdag 7.10-7.50 namiddag en van 7.50 tot 8.30 namiddag, terwijl op maandag, woensdag en vrijdag tekenlessen worden gegeven van 6.30-8.30 namiddag.

De zaterdagmiddag van 2-5 uur wordt gehouden voor studie.

Gouda bezit eveneens een meisjesvakschool en een huishoudschool, waarvan een zeer druk gebruik wordt gemaakt.

Afdeling D. Naai- en breiklassen. Op 5 mei 1915 ontving de centrale commissie bericht van de vertegenwoordiger der Rockefeller Foundation, dat het door deze instelling aangevangen werk tegen juni zou worden stopgezet. De centrale commissie werd door de regering in staat gesteld de werkzaamheden over te nemen; de aanvankelijke kosten bedroegen 37.000 gulden per maand. Al zeer spoedig bleek, tengevolge van de enorme prijsverhoging van de grondstoffen, dat het genoemde bedrag door de Rockefeller Foundation berekend, niet meer voldoende was, zodat een hoger bedrag werd aangevraagd en sedert juli 1915 geregeld 35.000 gulden kon worden besteed. Bovendien werd een partij wol ter waarde van 12.000 gulden van de Rockefeller foundation overgenomen.

Op heden wordt in 26 klassen gewerkt door 1370 naaisters, 2287 breisters en 28 directrices en opzichteressen, totaal 3685 vrouwen.

In gebruik zijn 366 trap- en 162 handnaaimachines, totaal 528, waarvan ongeveer 500 machines door de Rockefeller Foundation in bruikleen werden afgestaan aan de centrale commissie.

Naai- en breiklassen zijn gevestigd te Amersfoort, Amsterdam (2), Bergen op Zoom, Dordrecht, Ede (vrouwen), Ede (mannen),

Enschede, Eijsden, Gouda, Graauw, Groningen, Haarlem, Harderwijk, Kloosterzande, Leiden, Maastricht, Middelburg, Nunspeet, Rotterdam, Uden, Utrecht, Vlissingen, Vught, Wemeldinge, Zwolle.

Door de naaiklas te Nunspeet worden de kosten zelf gedragen. Alleen de naaimachines werden door de centrale commissie verstrekt. In die te Ede en Uden werden de lonen door de regeringscommissarissen der beide vluchtoorden betaald, voor de levering van de grondstoffen wordt gedeeltelijk door de centrale commissie gezorgd.

Tot de grootste klassen behoren: Amersfoort 580, Bergen op Zoom 430, Ede 225, Gouda 630, Harderwijk 125, Middelburg 120, Rotterdam 260, Uden 510, Vlissingen 175.

Voor zover de vervaardigde kledingstukken niet in de vluchtoorden worden uitgedeeld of door de comités der naaiklassen worden gebruikt, worden deze opgezonden naar het centrale kledingmagazijn der Nederlandse commissie te Amsterdam, die voor verdere uitdeling in Nederland zorg draagt.

Aan het kledingmagazijn te Amsterdam konden worden opgezonden: 112.107 stuks naaiwerk, 46.325 stuks breiwerk, totaal 157.452 stuks.

De centrale commissie heeft te Rotterdam een bureau gevestigd, waar alle zaken betreffende de naai- en breiklassen worden behandeld, in welke omvangrijke arbeid de commissie welwillend wordt bijgestaan door de dames: mevrouw M.M. van Panthaleon barones Van Eck-De Jonge, mevrouw A. Reuchlin-Elink Schuurman, mevrouw E. F. Gips-Forshow en door E. L. L. baron Van Tuyll van Serooskerken.

De leiding en het beheer in ieder der klassen afzonderlijk berust bij de plaatselijke vluchtelingencomités, met welke de centrale commissie op de aangenaamste wijze samenwerkt.

Financieel overzicht. Aan giften ontving de centrale commissie tot op 1 januari jl. een totaal bedrag van 468.298,50 gulden, waaronder 325.000 gulden uit Denemarken voor de wederopbouw van België; 110.000 gulden uit Denemarken; 10.000 gulden uit Zwitserland; 6200 gulden uit Zweden voor het onderwijs; 2400 gulden van de Belgische regering (Ministerie van Industrie en Werk), eveneens voor het onderwijs.

Giften werden gegeven o.a. aan: Het Nederlands Comité, Amsterdam, 75.000 gulden; Comité de Secours privé, Den Haag, 10.000 gulden; Comité Prof. Niermeijer, Utrecht, 5000 gulden; Apostolische School, St.-Michiels-Gestel, 500 gulden; Comité Belgische kinderen, Amsterdam, 650 gulden; Bibliotheek Vluchtoord Gouda, 250 gulden, enz.

De onkosten van het secretariaat der commissie, evenals die der naai- en breiklassen, werden door de regering bestreden.

26 februari 1916

Tehuis voor Belgische kinderen.

Wij hebben het verslag over 1914 en 1915 ontvangen van de vereniging Tehuis voor Belgische kinderen te Amsterdam. Het verslag geeft uitvoerig de wordingsgeschiedenis van het tehuis en een overzicht van de vele werkzaamheden, waardoor het bestuur met zoveel anderen zich de dankbaarheid hebben verworven van honderden Belgische gezinnen.

Door het tehuis zijn totnogtoe bijna 1500 zoek geraakte of door de oorlog in nood gekomen Belgische kinderen, onder wie vele wezen, samen 662 jongens en 825 meisjes in Nederlandse gezinnen geplaatst. Dankbaar wordt melding gemaakt van verschillende prachtige giften, onder andere uit Denemarken en de Verenigde Staten.

Aan giften is tot 31 december 1915 in totaal ontvangen 20.251,05 gulden.

Tentoonstelling van het dankalbum, door Belgische vluchtelingen aan de stad Rotterdam aangeboden.

In zaal V van het Museum voor Oudheden in de Boijmansstraat alhier zijn van heden af tentoongesteld het prachtalbum en twee kleinere albums, samen bevattend de namen van duizenden Belgen, die in oktober 1914 hier ter stede hulp en troost en onderdak vonden. Zij zijn opgedragen aan “Heren burgemeester, wethouders en de bevolking van Rotterdam”, en geven uiting aan “diepgevoelde erkentelijkheid voor de edelmoedige ontvangst en de mildheid, die de Belgen in Rotterdam hebben aangetroffen.”

Burgemeester en wethouders hebben ze gaarne voor de stad aanvaard. Het grote album, gevat in een fraaie lederen band, met gouden ornamenten en versierd met het wapen van Rotterdam in kleuren, is een product van Laurent Peeters, boekbinder, voor zover het het uitwendige aangaat, terwijl de versiering van binnen verzorgd is door de tekenaar bij het stedelijk archief te Antwerpen Achille Kas. Deze kunstenaar heeft het album uiterst smaakvol verlucht met een aantal aquarellen, vignetten en losse takken en ranken. Voorlopig is het blad tentoongesteld, waarop de aankomst

van stromen vluchtelingen te Rotterdam aanschouwelijk is gemaakt.

Een lange reeks wagens en karren, omgeven door voetgangers, trekt door de velden. In Rotterdam aangeland, worden de hongerigen en dorstigen gelaafd door vlugge pages, gekleed in de stadskleuren en met het wapen met de leeuwen van sabel en van keel op de borst. Ook de eerste bladen van de twee kleinere albums, mede geïllustreerd door A. Kas, zijn zichtbaar. Daarnaast staat het houten koffertje, waarin de boeken werden aangeboden; het deksel is versierd met een drijfwerk: De Barmhartige Samaritaan. Van 10 tot 3 dagelijks te zien.

27 februari 1916

Onderwijs aan uitgewekenen.

De Centrale Commissie voor het Onderwijs aan de Uitgewekenen schrijft:

In verschillende bladen heeft onderstaand bericht uit Harderwijk gestaan:

“De Belgische school, tot nu toe beheerd door een Belgisch comité, is met ingang van heden onder toezicht gesteld van een Hollandse commissie, benoemd door het Centrale Comité tot behartiging van de belangen der uitgewekenen in Nederland, waarvan voorzitter is de heer P. Otto, lid der tweede kamer. De verandering heeft mede ten doel het onderwijs op deze scholen neutraal te houden.”

Het bestuur der Centrale Commissie voor het Onderwijs aan de Uitgewekenen stelt er prijs op te verklaren, dat bovenstaand bericht in verscheidene opzichten onjuist is.

Het doel der veranderingen in het schoolbestuur te Harderwijk is niet het onderwijs neutraal te houden of te doen worden, doch alleen de moeilijkheden op te ruimen, die voortspruiten uit het feit dat geïnterneerde Belgische officieren het schoolbestuur uitmaakten van een onder ons beheer staande Belgische school, waaraan de onderwijzers merendeels geïnterneerde militairen van lagere rang waren. Dit werd door de Nederlandse militaire autoriteit ongewenst geacht. Ook mag de reden der verandering niet gezocht worden in persoonlijke grieven tegen bedoelde geïnterneerde officieren, die tot heden zich met veel toewijding aan de belangen van het onderwijs der Belgische jeugd gegeven hebben.

1 maart 1916

Uit een Belgisch kamp in Frankrijk.

Een van onze correspondenten schrijft:

Het grootste deel van mijn jonge vrienden en kennissen onder de Belgische vluchtelingen is nu vertrokken, om zich bij het leger te voegen. Over Engeland ging de reis en ze zitten diep in Frankrijk, om hun militaire opleiding te krijgen. De namen der plaatsen, waar zij onderweg vertoefden en de naam van het kamp, waar zij nu zijn, zal ik maar niet noemen, daar ik niet weet, of dit wel geoorloofd of wenselijk is. Maar zij houden mij trouw op de hoogte van hun lotgevallen, natuurlijk zover die buiten de krijgsgeheimen om gaan.

Over de kazerne in Engeland, waarin zij vertoefden voor de overtocht naar Frankrijk, zijn ze niet bijster te spreken. Eén meldt mij: "In de kazerne te ... was het erbarmelijk slecht. De vuilste dieren liggen in zo geen stal. Nu moet ge niet denken, dat ik overdrijf, neen,

integendeel". Dezelfde klacht over die kazerne hoorde ik van afgekeurden, die teruggekomen zijn.

Het kamp in Frankrijk, dat gaat beter. Een onderwijzer, ingedeeld bij het Rode Kruis, schrijft mij zijn dagverdeling:

"'s Morgens om 6 ½ opstaan. Dan wassen, kammen enz. Daarna mogen wij de lessen volgen tot 's middags. Alle soorten van lessen. Bijna alle dagen is er een half uur oefening. Heel weinig! 's Namiddags tot 's avonds niets meer dan studeren. 's Avonds na 6 uur tot 9 ½ vrij. Dan mogen wij uitgaan. Wij krijgen 3 frank soldij per week" "Die en die echter" – voegt hij er aan toe – "heeft het zo goed niet." Dat begrijp ik, die is voor de gewone infanteriedienst bestemd en zal wel wat meer te oefenen hebben dan een half uur per dag!

Ook het eten is niet kwaad! "'s Morgens wit brood en koffie met suiker. Een half brood per dag. 's Middags goede groenten, soep met goed mals vlees. 's Avonds aardappelen, groenten en vlees. Alle dagen krijgen wij een pistolet. 's Zondags een extra, ofwel confituren, ofwel appelsienen, appels en sigaren enz."

Uitlegging en onderrichting bij de militaire oefeningen worden in beide talen gegeven, doch er zijn geen afzonderlijke compagnieën Vlamingen en Walen. Bovendien hebben geestelijken en onderwijzers in het kamp – zo schrijft mij een Vlaming – een "Nederlandse Academie" opgericht. De eerste voordracht heeft al plaats gehad. Een heilwens voor dat jongste zusje van onze Hollandse hogescholen in het hartje van Frankrijk! Maar wat is een "Nederlandse Academie" zonder boeken? En die zijn er blijkbaar niet veel. Een van mijn Vlaamse vrienden tenminste verzoekt mij: "Doch één ding is droevig. Ik verveel mij hier hard. Op een hele dag bijna niets te doen te hebben en daarbij geen enkel boek. Doch

neen, daar zoeven krijg ik een Nederlandse spraakkunst. Zou ik u dan enige boeken mogen vragen, om mijn tijd te doden?” Als daar de Belgische boekencommissie en het Algemeen Nederlands Verbond nog eens wat konden heenzenden, inzonderheid studieboeken. Vooral omdat de aantrekkingskracht van het Frans voor de Vlaming zo groot is. Een van degenen, die mij trouw schrijven, is een leerling van een Belgisch atheneum. Met de grote vlucht kwam hij hier, sprak bijna uitsluitend Frans. Vader en moeder kenden geen enkel woord Vlaams of Nederlands. De familie ging vrij spoedig naar België terug, hij bleef hier en kwam in een geheel Hollandse omgeving. Een paar maanden geleden vertrok hij naar het leger. In een der eerst brieven schreef hij: “Ze zeggen hier allemaal dat ik een Hollander ben. Mijn Frans was ik wat kwijt, Vlaams heb ik nooit goed gekend, dus wat ik sprak was Nederlands.” Ik had hem laten beloven – hij draagt een goed Vlaamse naam – mij nooit anders dan in het Nederlands te schrijven, hij houdt trouw zijn belofte, maar ... zijn brieven gaan toch hoe langer, hoe meer op vertaald Frans lijken. De invloed van de taal der omgeving is machtig en het aanpassingsvermogen van de mensen in taalkundig opzicht schijnt groot te zijn. De kinderen van de vluchtelingen hier, hoewel zij naar de Vlaams-Belgische school gaan, spreken bijna geheel het dialect der streek. Doch ook uit de taalschat der ouderen verdwijnen echt Vlaamse woorden en worden door Nederlandse vervangen “klappen” is vervangen door “praten”, het Belgische “velo” hoor ik niet meer, wel ons Hollandse “fiets” enz. En daarom boeken, Nederlandse boeken naar de “Nederlandse Academie” in het kamp tot ... nu ja, dat weet de Belgische boekencommissie wel.

En nu bereikt me uit die legerplaats, door een vriendelijke hand mij toegezonden: “Het liederenboek van de Belgische soldaat.”² Uitgegeven onder de bescherming van het ministerie van oorlog” tweetalig, bij Henry Wykes, rue Montmartre 166, Parijs. Het bevat 44 Vlaamse en 56 Franse en Waalse liederen. Natuurlijk de Brabançonne – ook in Vlaamse vertaling – zonder de anti-Nederlandse regels en de “Vlaamse Leeuw”. Daarnaast de nationale liederen der andere entente-mogendheden, tot het Servische toe, met Franse en Vlaamse vertaling. Verder een aantal “vaderlandse liederen”, het bekende “Valeureux Liègeois”; “Groeninge” met zijn krachtige aanhef

“Het Vlaamse heir staat immer pal,
Daar ’t winnen of daar ’t sterven zal,
Alhier, aldaar, aan lange lansen,
De leeuwen dansen.”

Dan het Arteveldelied van Gevaert, met – o, verzoenende, gezamenlijke strijd! – een Franse vertaling! “Naar wijd en zijd” van Antheunis, ook in Nederland bekend, ontbreekt niet. Zelfs heeft de Kongo al een dichter en toonzetter gevonden, die de zegeningen van het koloniaal bezit en voor het moederland en voor de kolonie zelf in het Frans bezint. Goed als strijdlid is ook het eerste couplet van het lied “Valt aan” van C. Eechels, op muziek van Peter Benoit:

Harop, Harop. In ’t oosten dreigt gevaar,
Harop, Harop. De grenzen zijn geschonden
Volk van noord en zuid.
Vlaming en Waal

² Wij hebben van dit liederenboek indertijd melding gemaakt. – Redactie.

Broeders van één gezin
Tart lood en staal!
Wat ook de vreemde ons dreige of biedt
De Belg verkoopt zijn eer, zijn eden niet.

Onder de gewestelijke liederen, gowliedereren schreef ik bijna, laat ik een rubriek maar rusten, de Waalse. Ik geloof niet, dat veel lezers zullen genieten van het Luikse:

Vive li nom Ligeois!
Bin des sièke mostrèt
Qu'i vat tite di noblesse
Vive nosse vi Perron.
C'est l'prouve qui l'Wallon
Sèt qu l'union fait la force.

Of van de zang uit Namen:

Viv' Nameur: Nameur po tot!
Je sos de l'reue Pironette,
Mi papa si homm' Colas
Mi mamman 's appell' Tonette
Des efants, c'est mi l'pus bia.

Of van een Doorniks lied.

Neen, dan horen wij liever de "Klokke Roeland" van Rodenbach:

Boven Gent rijst,
Eenzaam en grijsd.
't Oud Belfort, zinbeeld van 't verleden;
Somber en groots,
Steeds stom en doods.

Treurt de oude held op 't Gent van heden,
Maar soms hij rilt
En eensklaps gilt
Zijn bronzen stemme door de stede.
Trilt in Uw graf,
Trilt Gentse helden.
Gij Jan Hyoens, gij Artevelden
Mijn naam is Roeland
'k Kleppe brand
En luide storm in Vlaanderland.

En het oude, welbekende:

Dan mocht de beiaard spelen,
Van al uw torentansen,
Dan mocht de grijsheid kwelen
Dan mocht de jonkheid dansen.

uit de Rubenscantate van de Geyter, getoonaard door Benoit.

En wij zouden bijna zeggen, als een waarschuwing, staat daar het reuzenlied:

Al die daar zegt: De reus die komt,
De reus die komt, en leg u errond,
Kere weerom, kere weerom.
Reusken, reusken, kere weerom, reuzebom.

Aan grootvader en grootmoeder herinnert "Ik ken een lied dat 't hart bekoort" en daarnaast heeft "het loze vissertje" een plaatsje gevonden.

Enkele andere liederen vind ik ook terug in de “Zangbundel voor het Nederlandse leger”, uitgegeven op last van de minister van oorlog. Wondere tijd, als in een kamp, diep in Frankrijk, in de loopgraven van de IJzer en van de Zeeuws Vlaamse grens tot Delfzijl dezelfde liederen klinken.

De koningskinderen, oud gemeenschappelijk bezit der Nederlanden, is in de Belgische bundel niet vergeten. Goed is ook het lied op Ramskapelle:

Hoe ligt ge vermorzeld, ineengezakt,
O, molen van Ramskapelle,
Die gisteren ijzend ten hemel staakt
Een zeil, dat wonderen meldde,
Hier deinsde de vijand op wien in 't rond
Een woelige stormwind beukte,
De vijand, die diep in de helle grond,
Zijn moordende vuisten nog drukte.
Nu ligt ge vermorzeld, ineengezakt,
O, molen van Ramskapelle.

Natuurlijk staat er het verhollandste Tipperary in, terwijl aan het slot enige gebedsliederen te vinden zijn, waarbij “Vater, ich rufe dich”, in het Frans als:

Père protège moi

Vois le canon, vomissant les mitrailles
Mêle l'éclair au fracas des batailles,
Dieu des combats, j'ai recours à toi,
Père protège moi.

En het mooie:

O, kruise, der Vlaming door moeders hand,
Op 't voorhoofd gedrukt en 't harte geplant!
O, kruis voor de nachtrust, o kruis voor het werk,
O, kruis aan de haardstee, o kruis op de kerk.
Geen hand zal u schennen, geen storremgeweld,
Dat 't kruisbeeld in Vlaandren ooit nedervelt.

Wat de Franse liederen betreft, zij zijn deels oude bekenden, deels in oorlogstijd ontstaan. Zij ademen een geest van eensgezindheid met de Vlamingen die anders wel eens ontbrak:

Wallon, qui fièrement se dresse,
Entends rugir le lion des Flamands,
Et tous unis dans la détresse,
Nous partirons bientôt en conquérants.

Joh. De Maegt, hier te lande welbekend, heeft van het Franse "Ce que c'est qu'un drapeau" een Belgisch vlaggenlied gemaakt:

O, heilig doek, waarop de kleuren bloeien,
De kleuren van het duurzaam vaderland!

En daar ontdek ik nog in mijn liederenboek van de Belgische soldaat, ons echt Hollandse: "O, dierbaar plekje grond", dat ik niet eens in mijn zangbundel voor het Nederlandse leger kan vinden.

Wondere tijd, als in het hart van Frankrijk, in een soldatenkamp een "Nederlandse Academie" opgericht wordt, en als in de loopgraven aan de IJzer gezongen wordt "o, dierbaar plekje grond".